

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

KH ./ riksåklagaren ang. mord

Högsta domstolen har, efter att ha meddelat prövningstillstånd i fråga om påföljd, förelagt riksåklagaren att inkomma med svarsskrivelse och bevisuppgift.

Jag vill anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom.

Hovrättens dom

KH har dömts för bl.a. mord till fängelse i 18 år. Den gärningsbeskrivning som ligger till grund för hovrättens dom avseende frågan om mord lyder enligt följande.

RE och KH har den 2 november 2014 på Sundsgatan i Piteå tillsammans i samverkan, samråd och samförstånd i numerärt överläge uppsåtligen dödat AY genom att med kniv två gånger skära AY i halsen, vilket orsakat denna halsskador och kärlskador med omfattande yttre förblödning, som lett till döden. RE och/eller KH har utdelat de dödande knivskärningarna i halsen.

Hovrätten har i fråga om påföljd uttalat bl.a. följande.

Hovrätten delar tingsrättens bedömning att det i detta fall inte föreligger några förmildrande omständigheter som påverkar straffvärdet. Hovrätten delar även tingsrättens bedömning i stort rörande om det föreligger några försvårande omständigheter. Dock anser hovrätten att det förhållandet att AY, inträngd i ett hörn, utsatt för ett oprovocerat överfall av två gärningsmän där han i realiteten saknat möjlighet att försvara sig leder till att gärningens straffvärde, vid en helhetsbedömning, får anses vara 18 års fängelse.

Grunderna för min inställning

Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. (29 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta

samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. (29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken).

Bestämmelserna i 29 kap. 1 § brottsbalken kompletteras av reglerna i 2 och 3 §§, enligt vilka vissa försvårande och förmildrande omständigheter ska beaktas vid bedömningen. Som försvårande omständigheter ska därvid beaktas om den tilltalade visat stor hänsynslöshet (29 kap. 2 § 2 brottsbalken) och/eller om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig (29 kap. 2 § 3 brottsbalken).

Enligt 29 kap. 4 § brottsbalken ska rätten vid straffmätningen, utöver brottets straffvärde, i skärpande riktning ta hänsyn till om den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott, om inte förhållandet har beaktats genom påföljdsvalet eller i tillräcklig utsträckning genom förverkande av villkorligt medgiven frihet. Vid denna bedömning ska särskilt beaktas vilken omfattning den tidigare brottsligheten haft, vilken tid som förflutit mellan brotten samt om den tidigare och den nya brottsligheten är likartade eller brottsligheten i båda fallen är särskilt allvarlig.

Bestämmelsen infördes i samband med påföljdsbestämmningsreformen den 1 januari 1989 (se prop. 1987/88:120). Sin nuvarande lydelse fick den genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2010 (se prop. 2009/10:147). Vid 2010 års lagändring infogades i texten till 29 kap. 4 § brottsbalken ett påpekande om att tidigare brottslighet ska beaktas ”i skärpande riktning”. Enligt regeringen (prop. 2009/10:147, s. 33) är det angeläget att regleringen om återfallets betydelse ges ett genomslag, och ett tydligt sådant, i domstolarnas praxis. I NJA 2012 s. 79 (p. 26) har Högsta domstolen emellertid uttalat att den nya lagstiftningen får förstås så, att vad som sades i samband med 1989 års påföljdsbestämmningsreform i huvudsak fortfarande gäller.

Av 3 kap. 1 § brottsbalken följer att den som berövar annan livet, döms för *mord* till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller, om omständigheterna är försvårande, på livstid.

Bestämmelsen om mord ändrades senast den 1 juli 2014 (SFS 2014:274). Högsta domstolen har i dom den 2 februari 2016 (mål B 4653-15) förklarat att 2014 års lagstiftning dock inte har förändrat det rättsläge som gällde tidigare (se NJA 2013 s. 379). Enligt detta rättsläge är utgångspunkten vid bestämmande av påföljden för mord fängelse i 14 år. Vidare att straffet normalt ska bestämmas till fängelse i tolv år då omständigheterna sammantagna i någon mån talar för ett lägre straff och tio år när det kan sägas att omständigheterna är förmildrande. För att straffet ska bestämmas till fängelse i sexton år krävs att omständigheterna sammantagna tydligt talar för ett högre straff medan fängelse i arton år ska tillämpas endast i de fall då omständigheterna är mycket försvårande, samtidigt som de inte var av sådant slag att livstids fängelse bör

dömas ut. Livstidsstraff ska tillämpas endast i de undantagsfall då ett tidsbestämt fängelsestraff på arton år inte är tillräckligt, t.ex. då gärningsmannen har mördat fler än en person eller då omständigheterna annars är synnerligen försvårande.

Närmare om betydelsen av Högsta domstolens dom den 3 februari 2016

Innan Högsta domstolens dom den 3 februari 2016 läggs till grund för ytterligare avgöranden av domstolen bör, enligt min mening, frågan vilken betydelse lagändringen den 1 juli 2014 ska tillmätas vid straffmätningen för mord bli föremål för prövning av Högsta domstolen i dess helhet (3 kap. 6 § rättegångsbalken).

Min inställning i denna fråga grundas på följande.

Högsta domstolens dom den 3 februari 2016 avsåg ett mål där riksåklagaren hade överklagat hovrättens dom och yrkat att straffet skulle skärpas från 18 års fängelse till fängelse på livstid. Utgången i målet blev istället att Högsta domstolen sänkte straffet till 16 års fängelse. Domstolen var inte enig. Två ledamöter var skiljaktiga och ville fastställa hovrättens dom. Majoriteten, som bestod av tre ledamöter, fann att lagändringen den 1 juli 2014 helt skulle fränkännas betydelse vid straffmätningen, eftersom den nya lagtexten inte ansågs på ett tillräckligt tydligt sätt ge uttryck för ett ändrat rättsläge i förhållande till den praxis som hade etablerats genom NJA 2013 s. 379. Denna fråga hade inte berörts av underinstanserna och togs upp av Högsta domstolen utan att någon av parterna haft anledning att ge uttryck för sin uppfattning. Med hänsyn till frågans principiella betydelse hade det enligt min mening varit till nytta för sakens allsidiga belysning om Högsta domstolen hade berett parterna tillfälle att yttra sig specifikt över denna fråga.

Såsom skälen för Högsta domstolens avgörande får förstås anser domstolen att den straffrättsliga legalitetsprincipen skulle utgöra hinder mot att låta motivuttalanden som inte har tillräckligt tydligt stöd i ändrad lagtext utgöra grund för en skärpt straffmätning inom ramen för den gällande straffskalan. Denna innebörd av legalitetsprincipen torde vara tämligen okänd sedan tidigare. I vart fall saknas stöd för att de bestämmelser i Regeringsformen och i Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna som ger uttryck för nämnda princip skulle ha en sådan långtgående verkan. Inte heller har Lagrådet i sitt yttrande över den föreslagna lagtexten hänfört sig till legalitetsprincipen.

Högsta domstolens bedömning, som får antas ha generell räckvidd inom straffrätten, kan antas få stor betydelse för utformningen av ny lagstiftning. Detta kan medföra att lagstiftaren inte längre, såsom hittills varit vanligt, kan överlämna åt domstolarna att i praxis utveckla principer för straffmätningen för en viss brottstyp. Istället kan förväntas att lagstiftningen kommer utformas på

ett för rättstillämparen betydligt mer bindande sätt när det gäller vilka längsta straff som ska dömas ut.

Högsta domstolen har gjort en språklig tolkning av den nya lagtexten i 3 kap 1 § brottsbalken, som innebär att lagtexten skulle bekräfta redan föreliggande rättsläge snarare än att ge uttryck för en skärpt syn på mord. I detta hänseende åberopar domstolen bland annat att Lagrådet vid sin granskning av förslaget till lagtext har uttalat kritik mot denna och föreslagit en annan språklig utformning. Lagrådets förslag skiljer sig emellertid från den antagna lagtexten huvudsakligen i redaktionellt hänseende, genom att en mening har delats upp i två. I vart fall kan den av Lagrådet föreslagna lagtexten svårigen läsas så att den i högre grad ger uttryck för motiven bakom lagändringen, sett i förhållande till den antagna lagtexten. Av såväl den gällande lagtexten som den av Lagrådet förordade följer att livstids fängelse får dömas ut när omständigheterna är försvårande. Detta innebär en materiell skillnad i förhållande till det rättsläge som etablerades genom NJA 2013 s. 379. Enligt det rättsfallet krävs för att fängelse på livstid ska dömas ut att omständigheterna varit *synnerligen* försvårande.

I princip samtliga tingsrätter och hovrätter som har dömt till ansvar för mord begångna efter den 1 juli 2014 har uppfattat den därefter gällande lagtexten så att den har gett uttryck för en skärpt syn på mord, samt att varken legalitetsprincipen eller lagtextens utformning utgjort hinder mot att låta lagändringen få genomslag i rättstillämpningen. Således har en praxis utvecklats som innebär att normalstraffet för mord har skärpts från fängelse i 14 år till fängelse i 15 eller 16 år. Detta ligger väl i linje med hur Lagrådet i sitt yttrande förutsett att den av regeringen föreslagna lagtexten skulle komma att tillämpas, nämligen att den skulle uppfattas som en viss presumtion för fängelse på livstid när det föreligger försvårande omständigheter och att straffet för mord därmed skulle komma att skärpas marginellt. Motsvarande tolkning av lagändringen har gjorts av de två av Högsta domstolens ledamöter som var i minoritet och som ville fastställa hovrättens dom på fängelse i 18 år.

Högsta domstolens dom den 3 februari 2016 innebär att domstolarna vid straffmätning för mord ska bortse från den lagändring som skedde den 1 juli 2014. Domen är vägledande fram till dess Högsta domstolen kommer med ett nytt avgörande i frågan eller lagstiftningen ändras. Detta innebär att utgångspunkten vid bedömningen av straffvärdet för mord ska återgå till att vara fängelse i 14 år. Samtidigt har regeringen redan aviserat att en översyn av lagstiftningen ska ske. Det får anses stå klart att syftet med en sådan översyn kommer vara att den av riksdagen skärpta synen på mord ska ges ett tydligt genomslag i rättstillämpningen. Detta talar för att normalstraffet för mord inom en relativt nära framtid på nytt kommer att ligga på en högre nivå än fängelse i 14 år. Den beskrivna utvecklingen är mindre väl ägnad att tillgodose intresset av förutsebarhet och kontinuitet inom straffrättskipningen.

Enligt min mening måste Högsta domstolens dom den 3 februari 2016 anses ge uttryck för ny lagtolkning, både såvitt avser legalitetsprincipens betydelse vid straffmätning inom ramen för straffskalan och den språkliga tolkningen av lagtext i förhållande till förarbeten och tidigare rättspraxis. Den nya lagtolkningen är av mycket stor principiell betydelse med avseende på både domstolarnas rättstillämpning och utformningen av framtida lagstiftning på straffrättens område. Detta talar för att frågan om vilken betydelse lagändringen den 1 juli 2014 ska tillmätas vid straffmätningen för mord bör bli föremål för förnyad prövning i Högsta domstolen. Detta kan ske genom att frågan inom ramen för detta mål tas upp för avgörande i Högsta domstolen i dess helhet (3 kap. 6 § rättegångsbalken).

Bedömningen i detta mål

Hovrätten har funnit åtalet i sin helhet styrkt och att gärningen ska rubriceras som mord. KH har i överklagande till Högsta domstolen yrkat i första hand att han ska frikännas, i andra hand att gärningen ska rubriceras som medhjälp till dråp alternativt dråp. Han har i allt fall yrkat på straffnedsättning.

Högsta domstolen har nu meddelat prövningstillstånd i fråga om påföljd. Detta innebär att hovrättens dom i övriga delar står fast. Utgångspunkten är således att KH ska dömas för mord.

Lika med domstolarna anser jag att det i detta fall inte finns några förmildrande omständigheter som påverkar straffvärdet. Enligt min uppfattning bör som försvärande omständigheter beaktas att det, enligt vad som framkommit av utredningen, har varit fråga om ett oprovocerat och hänsynslöst överfall där två gärningsmän trängt in den kraftigt berusade och obeväpnade målsäganden i ett hörn där han saknat såväl möjlighet att komma undan som att försvara sig. Av utredningen framgår att målsäganden hade en skada efter kniven på sin jacka. Denna skada har enligt utredningen uppkommit då målsäganden genom att hålla upp en arm försökt värja sig mot angreppet. Även om händelseförloppet varit kortvarigt måste målsäganden ha uppfattat att han blev angripen med kniv och därmed förstått att det fanns en påtaglig fara för hans liv. Enligt min uppfattning talar dessa omständigheter sammantaget för att gärningen har ett betydligt högre straffvärde än fängelse i 14 år.

Jag vill därutöver anföra följande.

KH förekommer under sammanlagt sju avsnitt i belastningsregistret, varav två avsnitt avser tidigare begången våldsbrottslighet. KH har därvid enligt en lagakraftvunnen dom av Luleå tingsrätt (dom den 26 november 2013 i mål B 761-13) dömts för bl.a. ett fall av misshandel begånget under natten mellan den 3 och 4 maj 2013 samt ett fall av misshandel och ett fall av grov misshandel

begångna den 19 oktober 2013. Påföljden bestämdes till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan. Om fängelse hade valts som påföljd skulle fängelse 1 år och 6 månader ha dömts ut. Av yttrande från Frivården i Luleå daterat den 3 december 2014 (tingsrättens aktbilaga 47) framgår att KH den 2 juni 2014 hade genomfört den särskilda behandlingsplanen. Av belastningsregistret framgår vidare att han den 1 april 2009 av Luleå tingsrätt (mål nr B 47-09) dömts för bl.a. misshandel begången den 13 maj 2008. Påföljden bestämdes i det fallet till skyddstillsyn.

KH har således dryga året efter det att han bl.a. begått flera allvarliga våldsbrott, varav ett är särskilt allvarligt, återfallit i det synnerligen allvarliga våldsbrott som här aktuell gärning utgör. Det ska därvid påpekas att de misshandelsgärningar han dömdes för den 26 november 2013 även de var begångna tillsammans och i samförstånd med bl.a. RE.

KH ska nu dömas för mord. Till följd av det höga straffvärdet kan någon annan påföljd än fängelse inte komma ifråga. Då han tidigare dömts till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan finns det heller inte någon villkorligt medgiven frihet att förverka. Som anges i motiven (prop. 1987/88:120 s. 58) är det naturligt att, när återfallet inte i tillräcklig utsträckning kan beaktas genom påföljdsvalet eller genom att villkorligt medgiven frihet förverkas, domstolen genom sin straffmätning markerar det allvar med vilket samhället ser på den likgiltighet inför grundläggande värden som gärningsmannen genom sitt återfall har demonstrerat. Det förhållandet att KH relativt kort tid efter den tidigare domen har återfallit i ett synnerligen allvarligt våldsbrott bör enligt min uppfattning därför få ett mycket påtagligt genomslag vid straffmätningen. (Se 29 kap. 4 § brottsbalken. Se även prop. 1987/88:120 s. 89 och prop. 2008/09:118 s. 43).

Sammantaget anser jag att hovrättens dom bör fastställas och påföljden således bestämmas till fängelse i 18 år, oavsett vilket ställningstagande Högsta domstolen gör i fråga om normalstraffet för mord.

Bevisning

Till styrkande av att omständigheterna kring gärningen varit försvårande åberopar jag följande personers muntliga utsagor. Utsagorna åberopas genom uppläsning av referaten i tingsrättens dom. (För förhörstema m.m. se tingsrättens dom s. 18 f.).

JJ (s. 23), AA (s. 40), MS (s. 41), A-SG (s. 42), MB (s. 42), UJ och AÅ (s. 50 f.). De sistnämndas uppgifter åberopas till styrkande av att det inte fanns några spår av strid eller tumult på brottsplatsen.

Jag åberopar även följande skriftliga bevisning (för bevistema m.m. se tingsrättens dom s. 21 f.)

- Fotografi över brottsplatsen (fup s. 48)
- Beslagsprotokoll, analysprotokoll, uppspelning av röstbrevlådemeddelande och utskrift av detta (fup s. 319-323, 324-327 och bilaga till förundersökningsprotokollet)
- Beslagsprotokoll och fotografier (fup s. 240, 245, 247-252)
- Undersökningsprotokoll (fup s. 254-257)
- Obduktionsprotokoll och fotobilaga till obduktionsrapport (fup s. 454-469 och tingsrättens aktbilaga 116)
- Klädundersökningsprotokoll (fup s. 442-453)
- Brottsplatsundersökningsprotokoll och protokoll över blodbildsanalys (fup s. 402-437)
- Fotobilaga, platsundersökningsprotokoll, beslagsprotokoll, klädundersökningsprotokoll och sakkunnigutlåtande från NFC (fup s. 470-537)
- Rättsintyg och analysbesked (fup s. 383-396)

Handläggning

På de grunder som jag ovan anført anser jag att det är av särskild betydelse för rättstillämpningen att frågan vilken betydelse lagändringen den 1 juli 2014 ska tillmätas vid straffmätningen för mord avgörs av Högsta domstolen i dess helhet (plenum). Dessförinnan bör parterna beredas tillfälle att inkomma med yttranden.

Påföljdsfrågan i målet bör därefter avgöras efter huvudförhandling till vilken KH bör kallas att närvara personligen.

KH är enligt hovrättens beslut häktad till dess fängelsestraffet får verkställas. Med hänsyn till att skuldfrågan i målet är avgjord, och annan påföljd än ett långt fängelsestraff inte kan komma ifråga, bör den tidsutdräkt som en prövning i plenum kan tänkas innebära inte anses menlig på ett sådant sätt att den kan utgöra hinder mot en sådan handläggning av målet. Detta eftersom den sammanlagda tid som KH är häktad i målet kommer att avräknas vid verkställighet av fängelsestraffet. (Se 19 a § lagen [1974:202] om beräkning av strafftid samt 3 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken).

Anders Perklev

My Hedström

Kopia till

UC Göteborg

UC Stockholm

Åklagarkammaren i Luleå (AM-137621-14)

Kammaråklagaren Lindha Strömberg